

СЕРЕДНЬОВІЧНА
АРХЕОЛОГІЯ УКРАЇНИ

Сергій Маярчак,
кандидат історичних наук

ПРО АРХЕОЛОГІЧНІ ЗНАХІДКИ 2015 Р.
В ОКОЛИЦЯХ СМТ НОВА УШИЦЯ НА ХМЕЛЬНИЧЧИНІ

Дослідження присвячене опису і введенню у науковий обіг випадкових археологічних знахідок 2015 р. в околицях смт Нова Ушиця Хмельницької області.

Ключові слова: *стремено, пряжка, наральник, археологічні знахідки, Хмельницька область.*

Автору цієї розвідки відома інформація про випадкові археологічні знахідки, здійснені 2015 р. на околицях Нової Ушиці Хмельницької області. Дані знахідки можна віднести до числа таких, що були загублені або залишені їх власниками в давнину, оскільки синхронного археологічного матеріалу в місцях їх локалізації, як нам вдалося з'ясувати, знайдено не було. Предмети потрапили до фондів Новоушицького історико-краєзнавчого музею, тут маємо на меті їх описати і ввести у науковий обіг.

Стремено (рис. 1. 1). Знайдене в залісненій балці за 3 км на північний захід від центру смт Нова Ушиця (між с. Іванівка і с. Браїлівка). Залізне, аркової форми, коване, вагою 155 г. Загальна висота 16 см, найбільша ширина – 11,5 см, дужка чотиригранна. Підніжка заокруглена, по всій довжині із зовнішнього її боку по центру проходить ребро жорсткості (виступ), завширшки 0,3–0,4 см. Ширина підніжки до 3 см. У верхній частині стремена є виступ (вушко) підовальної форми для петель путлища. Розміри виступу близько 3×3,5 см. Проріз для путлища завдовжки 2,2 см і завширшки 0,6 см, підпрямокутної форми. Стремена такого типу (*I-go*, за А. М. Кірпічниковим) призначалися для легкоозброєних вершників, що мали взуття з м'якою підошвою. Схожі стремена відомі і з давньоугорських поховань кінця IX – I половини X ст. на Закарпатті. Однак, спираючись на інші датовані аналогії, датуємо новоушицьку знахідку в межах IX–XI ст. Якщо брати до уваги розміри прорізу путлища, ймовірніше – XI ст. [3, с. 45–46; рис. 65.2–6; 4, с. 291–292 (рис.)]. Зважаючи на регіон знахідки і морфологічні особливості виробу: вузьке заокруглене підніжжя, наявність рельєфного ребра жорсткості на ньому [8, с. 508], – його можна пов'язувати з кочівниками.

Пряжка (рис. 1.2). Знайдена у лісі на південній околиці Нової Ушиці, за 1 км на південний захід від відкритого автором невеликого поселення черняхівської культури Нова Ушиця–Маслозавод [7, с. 33]. Такі пряжки, що використовувалися зі шкіряним ременем, є типовими для цієї археологічної культури. Округлої форми та округла в перетині (1,8×2,7 см), бронзова, патинувана, кована, вагою 18,3 г. Основа язичка має значний уступ, кінець сильно загнутий. На думку Б. В. Магомедова, пряжки такого типу використовувалися з II третини IV ст. [6, с. 69, рис. 72].

Наральник (рис. 1.3). Знайдений у лісі на південній околиці Нової Ушиці. На місці локалізації знахідки поширений чорнозем та сірий лісовий ґрунт. Очевидно, наральник слід пов'язувати з описаним вище поселенням черняхівської культури. Залізний, втульчастий, симетричний, вузьколопатовий, кований, вагою 0,5 кг. Довжина виробу 14 см, ширина у верхній частині – 7,3 см. Довжина втулки 7,5 см, вона звужена в нижній частині (тут вона завширшки 6,5 см) і розширена у верхній частині (до 7,3 см). Внутрішня ширина втулки 2,6 см. Найбільша ширина наконечника 6,2 см, довжина робочої частини 4,5 см. Робоча частина (лопасть) має загострений край. Подібні наральники відомі з досить значних те-

риторій і були знайдені, наприклад, на пам'ятках черняхівської культури Устя [9, с. 77, рис. 56.3], Волоське, Яронів, Кринички тощо [1, с. 254, рис. 105.2–4]. Згідно схеми розвитку залізних наконечників знарядь для обробки ґрунту С. А. Горбаненка, такі наральники з'явилися у II–V ст. [2, с. 32–33]. За класифікацією Ю. О. Краснова, описаний наральник належить до типу IA1 [5, с. 31, рис. 6.1–3].

Описані археологічні знахідки доповнюють складну мозаїку історичного минулого Середнього Подністров'я; на щастя, їх наукову інформативність вдалося зберегти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Винокур І. С. Черняхівська культура: витоки і доля / І. С. Винокур. – Кам'янець-Подільський: Абетка; Оіум, 2000. – 376 с.
2. Горбаненко С. А. Сільське господарство жителів Пастирського городища / С. А. Горбаненко, О. П. Журавльов, Г. О. Пашкевич. – К.: Академперіодика, 2008. – 188 с.
3. Кирпичников А. Н. Снаряжение всадника и верхового коня на Руси IX–XIII вв. / А. Н. Кирпичников // Свод археологических источников (САИ). Е 1-36. – Л.: Наука, 1973. – 137 с.
4. Кобаль Й. В. Давньоугорські археологічні пам'ятки Закарпаття / Й. В. Кобаль // *Materiały i Sprawozdania Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego*. – Rzeszów, 2012. – Tom XXXIII. – S. 269–305.
5. Краснов О. А. Древние и средневековые пахотные орудия Восточной Европы / О. А. Краснов. – М.: Наука, 1987. – 237 с.
6. Магомедов Б. В. Черняховская культура. Проблема этноса / Б. В. Магомедов. – Lublin. Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2001. – 290 с.
7. Маярчак С. П. Доповнення археологічної карти Хмельниччини (за розвідками 2006–2010 рр.) / С. П. Маярчак // Матер. III наук.-краєзн. конф. «Місто Хмельницький в контексті історії України». – Хмельницький: ПП Мельник А. А., 2011. – С. 32–35.
8. Моця А. П. Памятники кочевых племен Степного Поднепровья IX–XIII вв. / А. П. Моця, А. А. Козловский, Л. М. Рутковская // *Археология Украинской ССР*. В 3 т. – К.: Наук. думка, 1986. – Т. 3. – С. 504–513.
9. Строць Б. Черняхівська культура Західного Поділля: моногр. / Б. Строць. – Тернопіль: Астон, 2008. – 272 с.

Рис. 1.